

Anderson, B. (2003) Pomyslná společenství. In Hroch, M. (ed.) Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů. Sociologické nakladatelství, Praha, str. 239-269.

Klíčová slova: nacionalismus, národní identita, náboženské společenství, národ, jazyk, náboženství

Obsah:

Úvodní část textu se věnuje objasnění významu textu a jeho podstaty, tj. okolností vzniku a vývoje nacionalismu či národní identity. K uvedení celé problematiky a vyvolání zájmu u čtenáře připomíná vojenské konflikty některých zemí jihovýchodní Asie, které zde do jisté míry chápat jako historický milník vývoje marxismu, protože se jedná o první vzájemné konflikty revolučních marxistických režimů. Zatímco mnohé střety z minulosti (např. 1968 - Československo) byly, v závislosti na pohledu, ospravedlňovány ve jménu „*obrany socialismu*“ či „*socialistického imperialismu*“, tyto konflikty jsou zdůvodněny zcela formálně. Ona změna tkví v nejistotě, že budou státy stejné ideologie držet pospolu. Marxistická hnutí mají tendenci stát se jak formou, tak i podstatou nacionalistická (tato tendence není typická pouze pro socialistický svět, což dokumentuje např. rozvoj subnacionalismu uvnitř demokratických států). Konec nacionalismu tak není na dohled, spíše naopak.

Dále se autor v úvodu v krátkosti zabývá vztahem nacionalismu a marxismu. Tvrdí, že jisté opomíjení nacionalismu marxismem je jeho velkou chybou (*Tom Nairn: „Teorie nacionalismu představuje velký historický nezdar marxismu“*).

Definice nacionalismu není jednoduchá (nacionalismus charakterizuje množstvím paradoxů – objektivní modernost národa v očích vědců vs. starobylost v očích nacionalistů, filozofická chudoba vs. velká politická síla nacionalistů, formální univerzálnost národnosti jako socio-kulturního pojmu vs. partikulárnost konkrétních projevů), přesto se o ní autor pokouší. Zavrhuje myšlenku, že se jedná o ideologii a sám navrhuje vymezit nacionalismus jako: „*Pomyslné* (představa společnosti členů národa i přesto, že se všichni členové vzájemně neznají) *politické společenství* (hluboká horizontální spřízněnost i přes sociální nerovnosti) – *a to existující v představách jako společenství ze samé své podstaty vnějškově ohraničené* (každý národ má pružné konečné hranice a všichni lidé nejsou a nebudou jeho členy) *a svrchované* (národ není nikomu podřízen, snad jen přímo Bohu).“

Pro celkové hlubší pochopení nacionalismu B. Anderson tvrdí, že je třeba jej chápat v širokých kulturně-historických souvislostech, resp. ve spojitost s kulturními systémy, které mu předcházely, tedy především náboženskými společenstvími a dynastickými říši. Pro existenci velkolepých náboženských říší zdůrazňuje vliv psané formy jazyka, pro rozvoj nejvýznamnějších dynastických říší pak vyzdvihuje vliv sňatkové politiky. Pomalý a nerovnoměrný úpadek obou zmíněných „forem“ společenstev však společně se změnou vnímání temporality (zde zdůrazňuje vznik denního tisku, který dal lidem možnost uvědomit si své okolí ve zcela jiném pohledu), umožnil nástup nacionalismu jako dalšího a „nového“ principu společenského soužití.

Komentář:

B. Anderson si ve svém článku Pomyslná společenství úvodem dává za cíl interpretovat nacionalismus uspokojivěji než tomu bylo dosud. K celému tématu přistupuje poctivě a snaží se o pochopení a vysvětlení tohoto fenoménu ve velice širokých historických souvislostech. Celý filozoficko-sociologický text je velice obsáhlý a místy podle mě až příliš podrobný. Osobně bych zvolil přijatelnější formu jazyka, místy se mi autorovi myšlenky zdály dosti složité a složité pochopitelné. Z mého laického pohledu je některým pasážím textu dáván až nebývale jasný význam. Otázkou je pro mně např. zda jsou úryvky z cestopisů Marca Pola a perského cestovatele „Rizá“ interpretovatelné pouze popsáním způsobem, nebo zda se nejedná pouze o odlišný osobitý přístup dvou lidí – různě smýšlejících jedinců.

Celkově stať podává velice dobrý a podrobný popis souvislostí, které společně vedly ke vzniku fenoménu nacionalismu a myslím si, že by bylo velice zajímavé na text navázat popisem dalšího vývoje směřujícího až k dnešní situaci. Uvítal bych i zmínku o časovém vývoji vnímání nacionalistických tendencí a nahlížení na nacionalistická seskupení a hnutí majoritní částí obyvatelstva jednotlivých zemí.

Johnson, N. C. (2002) The Renaissance of Nationalism. In Johnston, R. J., Taylor, P. J., Watts, M. J. (eds.) Geographies of Global Change. Remapping the World. 2nd. ed. Blackwell, Oxford, str. 130-142.

Klíčová slova: nacionalismus, pomyslné společenství, jazyk, památníky, gender, národní identita, území,

Obsah:

První část textu je věnována uvedení do sledované problematiky, tj. nacionalismu a jeho rozvoji v posledních letech („renaissance“). Podle autorky není nacionalismus pouze ideologií, ale jednou z nejvýznamnějších ideologií, zásadně ovlivňující politické dění v posledních dvou stoletích. Nuala Johnson také přibližuje některé důvody znovuobjevené popularity nacionalistické ideologie v politice posledních let. Toto zmiňuje mj. v souvislosti s rozpadem Východního bloku, kdy došlo ke vzniku několika národních států, nebo s intenzitou globalizace, která „produkuje“ určitou nejistotu.

Při vymezení pojmu nacionalismus se ztotožňuje s B. Andersonem a chápe jej jako pomyslné společenství („*imagined community*“ – viz výše).

Další části textu se zabývají některými vybranými tématy, konkrétně vlivem jazyka na utváření národní identity, zdůrazňováním „slavné minulosti“ národa, rolí genderu či vztahem nacionalismus - území. Jazyk autorka považuje za jeden ze základních faktorů utváření národa. Společný jazyk totiž může u lidí vyvolat pocit jednotnosti a společnosti. Navíc je jazyk důležitým činitelem při vymezování státních hranic či vzestupu politických elit. Podobně důležité pro posílení národní identity je i připomínání si určitých etap historie národa. Vzpomínány jsou v této souvislosti pochopitelně pouze slavná období dějin. Autor také podrobněji rozebírá způsoby, jakými si lze historii připomínat – památníky, muzea, tematické parky, přehlídky, apod. V genderových otázkách autorka připomíná, že dominantní roli v procesu budování národa měli v minulosti muži a ženy se v podstatě pouze pasivně účastnily. Jejich role tkví v tom, že přivádí na svět a vychovávají další členy daného národa, a proto je důležité uzavírat manželství s muži stejného národa. Vztah nacionalismu a území je velice problematický, a v případě, že dojde ke střetu různě smýšlejících skupin obyvatelstva v určitém regionu, často vznikají kruté konflikty a násilnosti.

Komentář:

Autorka textu se podle mě snaží upozornit na stále sílící význam nacionalismu v současném světě. I přes proces globalizace nedochází k oslabování národního povědomí, možná je tomu právě naopak. Největší prostor je věnován rozboru faktorů, které ovlivňují a posilňují národní identitu a cítění. Jsou to především společný jazyk a slavné etapy historie, resp. jejich neustálé připomínání si. Myslím si, že je přínosné, že se autorka neomezila na pouhé konstatování, ale podrobně se zabývá rozbohem způsobů, pomocí kterých si lze historii připomínat. Do jisté míry to vypovídá o vyspělosti národa. Pro čtivost článku je velice přínosné množství konkrétních příkladů, na kterých Nuala Johnson dokumentuje své názory (viz Severní Irsko, Československo, Belgie, Francie, atd.). Velice odvážné je hodnocení pozice žen v průběhu rozvoje nacionalismu. S tvrzením autorky spíše souhlasím (ale byl bych ve svém tvrzení mírnější), ale domnívám se, že do budoucna se situace změní. Především ve vyspělých zemích není role žen v současnosti omezena na pasivní přihlížení. Jejich přínos je v tomto směru stále významnější, což aktuálně dokumentuje např. Hillary Clinton.

Otázky:

1. Je nacionalismus ze své podstaty „špatným“ politickým společenstvem, nebo má i svá pozitiva a jaká to jsou?
2. Jak se v historii měnilo nahlížení na nacionalismus a s ním spojená témata?
3. Je idea národního státu aplikovatelná do celého světa?